

Litteratur

JAN-MIKAEL BEXHED, Rättskipning, förvaltning och administration på S:t Barthelemy under den svenska tiden 1784–1878, Eddy.se ab, Visby 2024, 174 s.

Den lilla västindiska ön Saint Barthélemy om drygt 20 kvadratkilometer, i folkmun normalt kallad St. Barth, förvärvades år 1784 av Sverige från Frankrike i utbyte mot handelsrättigheter för fransmännen i Göteborg. Ön blev så småningom en ekonomisk belastning för Sverige och återlämnades år 1878 mot viss ersättning till Frankrike. I samband med återlämnandet, vilket föregicks av en folkomröstning, som med 351 röster mot en godkänt öns övergång till fransk överhöghet, bestämdes i en fransk lag att ön i politiskt, administrativt och judiciellt avseende skulle höra till den dåvarande franska kolonin Guadeloupe, och att samtliga lagar och andra författningar vederbörligen promulgerade i Guadeloupe även skulle gälla på St. Barth. Efter att år 2007 ha frigjort sig från Guadeloupe (som då sedan länge varit en integrerad del av franska republiken och EU) fick St. Barth den 1 januari 2012 status av franskt översjöiskt territorium med visst självstyre. Ön lämnade EU men Frankrike fortsätter att axla folkrättsligt ansvar för ön i förhållande till främmande makter.

Under nästan 100 år utgjorde St. Barth således en del av Sverige. I fråga om bl.a. rättskipning, förvaltning och administration blev ön dock aldrig helt integrerad i "riket" och dess dåvarande rättsliv uppvisade många särdrag avseende rättskällor, förvaltningsstruktur och rättstillämpning. St. Barths återlämnande till Frankrike har inte medfört att svenskers intresse för öns svenska historia helt slocknat, vilket bevisas av tillkomsten av en hel del svensk litteratur därom. Denna har dock i regel ägnat sig åt någon speciell aspekt, exempelvis slaveriet och dess avskaffande.¹ Någon sammanhållen framställning av svensktidens juridik har hittills inte funnits. Den recenserade boken är följaktligen mycket välkommen, trots att den inte är skriven av en professionell rättshistoriker utan av en välrenommerad svensk advokat, vilken redan i förordet förklarar att verket inte har några högre vetenskapliga ambitioner utan syftar till att presentera en översiktlig populärvetenskaplig framställning. Boken innehåller således inte några traditionella fotnoter med hänvisningar till bl.a. källorna, men erbjuder ett nyttigt författnings- och riksdagstryckregister samt en selektiv litteraturförteckning. Bokens läsarvänliga språk, beskrivningar av spännande människoöden (bl.a. om öns samtliga 14 svenska guvernörer) och rikliga illustrationer i form av fotografier av dokument, porträtt, historiska byggnader osv. bidrar till att den mycket väl uppfyller sina populärvetenskapliga ambitioner. För en historieintresserad jurist utgör boken en viktig informationskälla, men också en njutbar läsning. Dess tillkomst minskar dock inte önskvärdenheten och behovet av ämnets djupare rättshistoriska bearbetning, kanske i form av en akademisk avhandling.

Av bokens 26 kapitel är vissa av större rättshistoriskt intresse än andra. Särskilt läsvärda är enligt min mening beskrivningar av författningar rörande Sveriges förvärv av ön och av de tre successiva kungliga reglementen

¹ Bland de senaste skrifterna se t.ex. Fredrik Thomasson, Svarta S:t Barthelemy – människoöden i en svensk koloni 1785–1847, Natur & Kultur 2022.

av 1786, 1805 och 1811 avseende öns styrelse, rättskipning och förvaltning, varvid det sista reglementet av 1811 får en mera detaljerad behandling eftersom det gällde under hela återstoden av öns svensktid. Rättslivets fysiska infrastruktur, alltifrån regeringsbyggnader till försvar och postväsende tas upp. Frågan om tillämpning av svensk rätt i kombination med lokala sedvänjor berörs också, liksom även frågor om öbornas medborgarskap, myndighetsspråket, betalningsmedel, skola och kyrka. Särskild uppmärksamhet ägnas åt slaveriets avskaffande år 1847 och åt det fördrag med anslutande protokoll varigenom Sverige sålde ön tillbaka till Frankrike.

Undertecknad kan inte låta bli att lägga till några egna ord om Sveriges betydelse för St. Barths ställning som skatteparadis. Fysiska personer med hemvist och juridiska personer med säte på ön får än idag klara sig utan både inkomstskatt och mervärdesskatt (det sista lär uppskattas även av köpglada besökare). Detta sammanhänger med att sådana skatter inte existerade under det svenska väldet.² Skatteordningen skulle enligt 1811 års reglemente bestämmas genom i Sverige utfärdade kungliga förordningar, men några sådana har aldrig utfärdats. Artikel 3 i det protokoll som hör till fördraget om öns återlämnande till Frankrike stadgar bl.a. att Frankrike inträder i de rättigheter och förpliktelser som härrör ur alla Sveriges åtgärder rörande stats- eller domänintressen och särskilt avser St. Barth. Enligt öns lokala myndigheters tolkning har Frankrike därmed i förhållande till Sverige åtagit sig en folkrättslig förpliktelse att permanenta skattefriheten. Denna tolkning är diskutabel och Frankrikes *Conseil d'Etat* (i detta sammanhang en motsvarighet till Högsta förvaltningsdomstolen) förnekade år 1985 existensen av någon sådan förpliktelse, men det faktum att Frankrike alltsedan år 1878 faktiskt behandlar ön som ett skattefritt område tyder åtminstone på viss osäkerhet på denna punkt. Av bevarad korrespondens daterad år 1877 från Sveriges dåvarande chargé d'affaires i Paris framgår för övrigt att de svenska förhandlarna försäkrades att den franska skattebelastningen inte skulle bli högre än den svenska. Med hänsyn till att överlämnandet uttryckligen var villkorat av befolkningens samtycke var det kanske inte utan betydelse att öborna vid folkomröstningen torde ha utgått ifrån att Frankrike skulle respektera den då väletablerade skattefriheten. Så skrev den svenske guvernören Ulrich i ett brev daterat den 24 juli 1877 till stats- och utrikesministern Björnstjerna att ”hvad som torde mest inverka på mängden är fruktan av beskattning, hvarifrån de under svenska väldet varit fria, och en ogynsam utgång af omröstning, om den skulle då visa sig, vore säkert att tillskrifva denna fruktan”. Att Sverige, som är ett utpräglat högs katteland, av öborna uppfattas som ett slags garant för deras fortsatta skattefrihet framstår dock som något besynnerligt.

Michael Bogdan

² Hamn- och tullavgifter m.m. existerade dock och fortsätter att uppbäras även idag.